

Boekbesprekingen

VLAAMSE AVIFAUNACOMMISSIE 1989. *Vogels in Vlaanderen. Voorkomen en verspreiding*. Vlaamse Avifaunacommissie, Bornem. 439 p. Prijs f57,50.

Deze avifauna is een belangrijke aanvulling op de Belgische broedvogelatlas. De atlas geeft een – veelal gedateerd, want gebaseerd op veldwerk in 1973-77 – kwantitatief overzicht van de verspreiding van broedvogels in België. In de *Vogels in Vlaanderen* ontbreken kaarten, maar de kwantitatieve informatie is in het algemeen specifischer en recenter.

De soortteksten behandelen voorkomen en aantal in broedtijd en daarbuiten, doortrek (inclusief vorst- en sneeuwtrek, slaaptrek en invasies) en ringresultaten. De status wordt verduidelijkt door middel van een pictogram, waarin het voorkomen in broed- en doortrektijd en de totale aanwezigheid zijn weergegeven. De verwerkte informatie is doorgaans zeer gedetailleerd, vaak zelfs tot op datum, leeftijd of inventarisatieplot. Hierdoor ontstaat een enigszins rommelig geheel, maar het voordeel is dat de lezer niet wordt opgezadeld met een interpretatie alleen. Helaas is de bron van een vermelding of waarneming niet altijd te achterhalen. Wat te denken van Boomvalken die in het voorjaar op 50-100 km afstand van de broedplaatsen geschikte foerageergebieden aandoen? Moet dit worden opgevat als een voedselvlucht (als bij Noordse Pijlstormvogels) of betreft het een vogel die voedsel zoekt tijdens de trek naar het broedgebied? En hoe is vastgesteld dat niet alle zingende Nachtegalen daadwerkelijk in het betreffende gebied tot broeden overgaan? Bij dit soort beweringen ware het wenselijk geweest scherper de streep te trekken tussen materiaal uit de regio en bevindingen uit de literatuur van elders.

In totaal hebben aan deze uitgave 75 auteurs en een team van lezers en tekenaars meegewerkt. Het is een huzarenstuk geworden, dat momenteel de meest recente informatie verschaft over het noordelijke deel van België. Nu nog het zuidelijke deel. — *Rob G. Bijlsma*

ENS B. J., PIERSMA T., WOLFF W. J. & ZWARTS L. (red.) 1990. *Homeward bound: problems waders face when migrating from the Banc d'Arguin, Mauritania, to their northern breeding grounds in spring*. Het Open Boek, Den Burg (Texel). ISBN 90.70202.131. 364 p. Verkrijgbaar door f55,- over te maken op postbank 2666009 van Stichting WIWO te Ewijk.

Gestoken in een ander kaft en met een andere titelpagina verscheen het dubbeldikke "Mauretanië-nummer" van het NOU-tijdschrift *Ardea* (jaargang 78, afl. 1 + 2) ook separaat als boek. Het omvat 22 Engelstalige artikelen van 28 auteurs, die alle zijn voorzien van Nederlands- en Franstalige samenvattingen, benevens een inleidend hoofdstuk van de vier redacteurs in het Engels zowel als in het Frans dat de belangrijkste conclusies van de gebundelde artikelen weergeeft en de aard van toekomstig onderzoek aanduidt. Het boek is rijk geïllustreerd met zwart-wit figuren en foto's en een kleurenplaat. In het

boek komt meer aan de orde dan de wat beperkt geformuleerde titel doet vermoeden: de titel dekt met name de inhoud van de tweede helft van het boek.

De artikelen zijn gebaseerd op Nederlands onderzoek naar steltlopers langs de kust van West-Afrika en wel op het ongeveer 500 km² grote waddengebied van de Banc d'Arguin (20°N) in maart-mei 1985, februari-april 1986 en (in mindere mate) mei-oktober 1988, hier en daar aangevuld met gegevens van overeenkomstig werk aan de kusten van Guinee-Bissau, Marokko, Tunesië en Nederland.

De artikelen zijn gegroepeerd in een vijftal secties, respectievelijk: (I, zes bijdragen) Wat maakt de Banc d'Arguin aantrekkelijk voor steltlopers?; (II, vijf bijdragen) Beschrijving van trekpatronen in ruimte en tijd; (III, twee bijdragen) Trekgedrag; (IV, zes bijdragen) Hoe voor de trek benodigde reserves worden opgebouwd; en (V, drie bijdragen) Bepaling van energiebudgetten voor trekpatronen.

Het boek is een indrukwekkend monument dat op overtuigende wijze aantoonst dat door een groep Nederlanders, samen met enkele Westafrikanen, in korte tijd een geweldige sprong voorwaarts is gemaakt bij het steltloperonderzoek in West-Afrika, en dat ondanks een veelheid aan logistieke problemen (die in dit boek overigens niet expliciet aan de orde komen).

Met dit boek in handen kan men zich moeilijk voorstellen dat het grote belang van de Banc d'Arguin voor overwinterende steltlopers pas in de loop van de jaren zeventig duidelijk begon te worden en dat de eerste, verkennde, Nederlandse expeditie (van Altenburg, Engemoer, Mes & Piersma) naar het gebied plaatsvond in 1980.

De resultaten van het onderzoek in West-Afrika leidden er toe dat de samenhang tussen het pleisteren, de trek, het overwinteren en andere onderdelen van de jaarcyclus en van het gedrag van steltlopers die gebruik maken van de "East-Atlantic Flyway" aanzienlijk kon worden opgehelderd. Daardoor is het bovendien mogelijk geworden om, veel meer dan voorheen, de betekenis voor steltlopers van de Waddenzee en het Nederlandse Deltagebied in perspectief te plaatsen.

Wie deze publicatie niet ontving als *Ardea*-aflevering, en ook maar enigszins is geïnteresseerd in het wel en wee van steltlopers, en niet opziet tegen Engelstalige wetenschappelijke stukken, wordt aanschaf van dit boek van harte aanbevolen. — *Ruud van Halewijn*

HOOGENDOORN W. & STEINHAUS G. H. 1990. *Nearctic gulls in the Western Palearctic*. Speciale uitgave tijdschrift *Dutch Birding* (jaargang 12 afl. 3). ISSN 0167-2878). 55 p. Verkrijgbaar door overmaken van f10,- op postbank 4148343 t.n.v. DBA onder vermelding van "Meeuwennummer".

In september 1990 kwam van het tijdschrift *Dutch Birding* een opmerkelijke aflevering van de pers die volledig in beslag wordt genomen door een lang Engelstalig artikel dat een overzicht geeft van het voorkomen van de vier Nearctische meeuwoorten *Larus delawarensis* (Ring-

snavelmeeuw), *L. atricilla* (Lachmeeuw), *L. pipixcan* (Franklins Meeuw) en *L. philadelphia* (Kleine Kokmeeuw) in het westelijk Palearctisch gebied (Spitsbergen tot en met Canarische Eilanden).

In het resultaatgedeelte wordt van elk van de vier soorten een kort overzicht gegeven van:

– de reguliere verspreiding in het Nearctisch gebied en het voorkomen als dwaalgast daarbuiten, exclusief Palearctis en

– het voorkomen in het westelijk Palearctisch gebied.

In het langere discussiegedeelte komen per soort aan de orde:

– een nadere analyse van alle bekende gevallen in het Westpalearctisch gebied (alleen in het geval van *L. delawarensis* wordt het relatief grote aantal gevallen op de Britse Eilanden separaat besproken),

– het mogelijke broeden in het Palearctisch gebied en

– de mogelijke toename van het voorkomen van deze meeuwen in het westelijk Palearctisch gebied.

Zoals te verwachten valt bij een dergelijk overzichtsartikel is de literatuurlijst lang. Tenslotte wordt in de vorm van een viertal appendices een overzicht gegeven van alle verwerkte gevallen van de vier meeuwesoorten in het westelijk Palearctisch gebied, chronologisch gerangschikt met volgnummer en opgave van datum, plaats, verenkled (leeftijdscategorie) en bron. Het geheel is fraai geïllustreerd met 25 foto's (23 in kleur), 17 zwart-wit figuren en zeven tabellen.

Met hun omvangrijke speurwerk en de daarop gebaseerde publicatie hebben de auteurs op zeer verdienstelijke wijze een interessant onderwerp goed toegankelijk gemaakt voor het geïnteresseerde publiek. Voor deze publicatie zal buiten Nederland, en aan beide zijden van de Atlantische Oceaan, ongetwijfeld veel belangstelling bestaan. Een vergelijkbaar overzicht van het voorkomen van enkele Palearctische meeuwesoorten in het Nearctisch gebied zou overigens minstens zo interessant zijn, maar laat helaas nog op zich wachten. — *Ruud van Halewijn*

PÄTZOLD R. 1990. *Der Baumpieper*. (Die Neue Brehm Bücherei: 601). Ziemsen, Wittenberg. 130 p. Prijs f22,50.

Valt er na de uitgebreide studies van Van Hecke en Loske nog iets nieuws te melden over de Boompieper, zeker nu de betreffende delen van *Handbuch en Handbook* het licht hebben gezien? Het antwoord na lezing van dit deel uit de *Neue Brehm Bücherei*: blijkbaar weinig tot niets. In werkelijkheid zou met inventief onderzoek wel degelijk nieuwe informatie boven tafel kunnen komen; zie bijvoorbeeld het recente onderzoek van Meury in Zwitserland (*Orn. Beob.* 86: 105-135, 219-233). Het enige nieuwe in dit deel van de NBB zit hem in de gedetailleerde beschrijving van de morfologie van de soort, ondertussen het handelsmerk van Pätzold. Voor museumornithologen ongetwijfeld interessante kost, maar eerlijk gezegd vind ik het NBB-deel over de Graspieper heel wat avontuurlijker (voor zover dat kan in deze reeks), boeiender en enthousiasmerender. Toch zitten er ook in de Boompieper leerzame stukken, waarvan in het bijzonder het hoofdstuk over de wijze van nestzoeken me uit het hart is gegrepen (pag. 79-80). Zelfs ervaren nestzoekers kun-

nen zich op deze soort stukbijten. Te weinig wordt dergelijke informatie heden ten dage in de ornithologische literatuur genoemd. — *Rob G. Bijlsma*

HÖTKER H. 1990. *Der Wiesenpieper*. (Die Neue Brehm Bücherei: 595) Ziemsen, Wittenberg. 156 p. Prijs f25,-.

Hoewel gegoten in het strakke keurslijf van de *Neue Brehm Bücherei*, is dit deel in vele opzichten uitzonderlijk. De basis van het boek is gelegen in een populatiedynamisch onderzoek in Niedersachsen in de periode 1975-87. Met behulp van gekleurringde vogels was het mogelijk om individuen van ei tot graf te volgen. Deze "nieuwe" trend in de populatie-oecologie is buitengewoon vruchtbaar gebleken. Niet alleen kunnen sterfte en overleving veel nauwkeuriger worden berekend dan op grond van meldingen van geringde vogels, bovendien kan tegelijkertijd worden bijgehouden wat een individu bijdraagt aan de populatie. De beantwoording van dergelijke vragen kan inzicht verschaffen in het waarom van individuele verschillen in reproductiecapaciteit, trekgedrag en overleving. Bij dit type onderzoek is een lange adem nodig. Deze studie is in nog een ander opzicht interessant. De "lifetime reproduction" van vogels is inmiddels al van vele soorten bekend, maar van zangvogels uit de gematigde streken zijn het vooral de obligate hollenbroeders die de aandacht hebben gekregen. Broedgevallen in nestkasten controleren vergemakkelijkt het onderzoek inderdaad aanzienlijk, maar – nog afgezien van de vraag of onderzoek aan bewoners van natuurlijke holtes dezelfde bevindingen zou opleveren – hoe zit dat met grondbroeders met open nesten? Het onderzoek van Hermann Hötker is een goed begin. Van de honderden gekleurringde vogels konden tientallen mannetjes en vrouwtjes gedurende hun hele leven worden gevolgd. Een mannetje produceerde gemiddeld 6.06 jongen in zijn leven, tegen een vrouwtje 6.03. Veel mannetjes brachten geen enkel broedsel groot of waren juist buitengewoon succesvol; vrouwtjes waren meer gemiddeld in hun jongenproductie. De kwaliteit van de habitat was bij mannetjes van doorslaggevende betekenis voor het broedsultaat; bij vrouwtjes kon dat niet worden aangetoond. Het boek is volgepakt met informatie. Daarnaast worden nuttige wenken gegeven over de valkuilen bij broedvogeltellingen, tellingen buiten het broedseizoen, nestzoeken, vangmethoden in de broedtijd en daarbuiten en het gebruik van gekleurringde vogels bij individuele herkenning. Er wordt zelfs in de allerlaatste paragraaf een trucje verkapt waarmee individuen zonder kleurringen toch als individu herkenbaar worden (dat overigens voor meerdere soorten geschikt is). Voor de verandering een inspirerend deel in deze dorre reeks. — *Rob G. Bijlsma*

KRÜGER S. 1989. *Der Brachpieper*. (Die Neue Brehm Bücherei: 598). Ziemsen, Wittenberg. 128 p. f 22,50.

Nu zowel het *Handbuch der Vögel Mitteleuropas* als *Birds of the Western Palearctic* het einde van hun respectievelijke series naderen, wordt het voor schrijvers van monografieën steeds belangrijker te overwegen of een nieuwe monografie nog wel noodzakelijk is. Dit geldt in het bijzonder voor de schrijvers in de *Neue Brehm Büche-*

rei. Dit deel over de Duinpieper illustreert het dilemma perfect. Het boek volgt de gebruikelijke opzet van deze serie: systematiek, beschrijving van kleden, rui en geluiden, habitat, dichtheden en trends, gedrag, broedbiologie en trek. De hoofdstukken worden in hoge mate onleesbaar (en onbruikbaar) door het aanslepen van literatuur, veelal zonder kritische beoordeling achter elkaar geplakt en – naar mijn stellige overtuiging – ook vaak vermeld zonder te zijn ingezien. Bovendien is het gebruik van de beschikbare literatuur verre van volledig. Deze werkwijze levert niet bepaald een afgewogen beeld van Duinpiepers op. De beknopte soortbespreking in het Handbuch is hierbij vergeleken een oase van rust, compleetheid en helderheid, terwijl overigens ook daar lang niet altijd kritisch genoeg wordt omgesprongen met wat de literatuur heeft te bieden. Het ware daarom te wensen dat

de schrijvers in de *Neue Brehm Bücherei* zich zouden beperken tot de resultaten van hun eigen onderzoek. In het geval van de Duinpieper zijn die resultaten de vermelding waard. Zo is het interessant te zien dat relatief veel geringde vogels in latere jaren op vrijwel dezelfde plaats worden teruggevangen; vooral ♂♂ zijn plaatstrouw. Zou dit één reden kunnen zijn dat Duinpiepers (althans in Nederland) zo moeilijk nieuwe habitattypen koloniseren, iets wat bijvoorbeeld Boomleeuweriken makkelijker afdraagt? Het geeft in ieder geval aan dat bescherming van de schaarse broedgebieden belangrijk is. Van dit soort bevindingen zijn er meer. Het vergt enig graafwerk, maar de in zangvogels geïnteresseerde lezer zal toch aanvullingen op Glutz en Cramp kunnen vinden. De foto's zijn van matige kwaliteit en de documentaire waarde is vaak gering. — Rob G. Bijlsma

Duinpieper, september 1988, Dintelhaven (Hans Gebuis). *Tawny Pipit Anthus campestris*.